

ELKE GERAERTS

Iedereen Leest Conferentie 11/2/2020

Yuval Noah Harari

Auteur van de wereldwijde bestseller Sapiens

DE
WERELDWIJDE
BESTSELLER

Homo

Dames en heren,

Laat ik maar meteen met de deur in huis vallen: er zit een **chimpansee** in uw brein. Ik wil u niet beledigen maar die chimpansee zit er nu eenmaal, hij zorgt ervoor dat wij vandaag als mensensoort blijven bestaan. De chimpansee is onderdeel van een **tripartite** in uw brein:

Het limbische systeem is de chimpansee, de prefrontale cortex is de **mens**, het archiverend netwerk is de **computer**. De chimpansee en de mens kunnen allebei informatie opslaan in de computer, alleen richten ze zich op verschillende informatie. De *chimpansee* is het systeem dat heel snel op impulsen reageert en geobsedeerd is door eten, seks en gevaar. De *mens* is het systeem dat redeneert en zoekt en waar volgens sommigen 'de ziel' zit. Het systeem dat trager denkt, opties overweegt, alles op zich laat inwerken.

Allebei de systemen proberen ze in het derde systeem binnen te breken, de computer. Wie denkt u dat de wedstrijd wint? De chimpansee natuurlijk. Wanneer we informatie voorgeschoteld krijgen, schiet de chimpansee meteen in actie. En de chimpansee zegt nooit nee. Hij schreeuwt 'ja, ja ja' op alles. Zo luid dat de trage en lange 'neeeeeee' die de 'mens' in uw brein op dat moment uitlaat, slechts in de verte hoorbaar is.

Het probleem is dat de chimpansee vandaag constant 'aan' staat. Eigenlijk is onze hele wereld gericht op de chimpansee in ons. Denk maar eens aan alle informatie die op u afkomt; de chimpansee in u vindt dat ge-wel-dig. Maar de mens in u is eigenlijk helemaal niet zo blij met alle info over alle honden, katten, baby's en gezonde maaltijden van uw gehele sociale media netwerk. Er is zelfs een nieuwe term voor: **infobesitas**: ons brein kan dat bombardement van al die informatie niet meer aan en is verzadigd.

De mens in ons brein is veel meer gebaat bij bijvoorbeeld een **goed boek**, dat hem meepakt naar lang vervlogen tijden, hem even onttrekt van deze maar al te snelle wereld, hem in een vingerknip doet fantaseren over andere werelden, andere mensen, andere mogelijkheden. **Ik vertel u heel graag waarom lezen er vandaag meer dan ooit toe doet.**

[Ontdek hier meer over Elke](#)

Kent u die oude **Indianenfabel** over de witte en de zwarte wolf die elkaar bestrijden? De witte staat voor al het goede in je hart, de zwarte voor al het negatieve. Op de vraag wie de strijd wint, antwoordt de Indiaan: 'degene die je voedt'. Versie 2.0 van dit verhaal gaat niet meer over wolven, maar over apen en mensen. Hoe meer je de chimpansee voedt, hoe minder je de mens zal horen. Hoe meer je je laat drijven op impulsen, hoe moeilijker het is om rationeel na te denken. Hoe meer je alle talrijk beschikbare informatie tot je neemt, hoe minder je in staat zal zijn om je te richten tot de essentie van een goed boek.

Recente studies onderstrepen dit: **onze leescompetentie gaat achteruit**, ik schat in met name omdat de chimpansee *meer* voeding krijgt. Makkelijk te verteren voeding. Bijvoorbeeld, gisteren vloog ik terug uit Oslo en de passagiers naast me wisten zichzelf twee uur lang te vermaken met een spelletje Candy crush en Patience. Entertainend weliswaar voor de chimpansee in hun brein, maar hun mens-systeem wordt nauwelijks geactiveerd, wordt steeds luier, zal steeds minder de neiging en kunde hebben om zich te laten meeslepen in een goed boek. Hoe anders was het de avond voordien toen ik een Sami sprak, een oorspronkelijke bewoner van het Noord-Europese Lapland. Hij vertelde me dat ze voor het concept sneeuw 320 woorden hebben die illustreren wat voor sneeuw dan precies. Verse sneeuw, dikke sneeuw, gisteren gevallen sneeuw, smeltende sneeuw... Hoe rijk is hun verbeelding en hoe ver weg leek de chimpansee in hem. Hoe trots was hij op hun taal die duidelijk erop gericht is om zo verbindend en verbeeldend mogelijk te zijn.

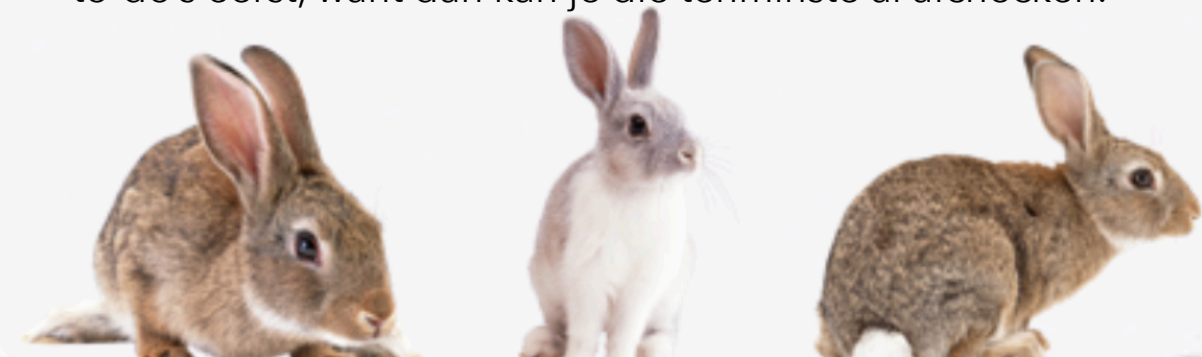
Hoe zorgen we ervoor dat de mens de overhand krijgt en een diepe duik in een boek prioriteit krijgt? En wat is daar het voordeel van? Ik kijk er graag met u naar verder, het draait om twee woorden. **Focus** en **verbeelding**. Door middel van het versterken van onze focus krijgt een boek weer prioriteit, *kan* een boek weer prioriteit krijgen. Een van de belangrijkste gevolgen daarvan – in mijn mening – is de verhoging van een kwaliteit die ons als mens uniek maakt: verbeelding.

De Sami kennen maar liefst 320 woorden voor 'sneeuw'.

Laten we starten met hoe we daar terug geraken. Ik polste afgelopen week in mijn netwerk *waarom* mensen lezen. Een van mijn beste vrienden zei het volgende: **"Lezen verplicht me tot focus."** En steeds meer mensen zijn exact daarnaar op zoek. **Aandacht** wordt immers tegenwoordig het **nieuwe IQ** genoemd; je kan nog zo slim zijn als Einstein, als je niet in staat bent je aandacht te richten op datgene dat echt belangrijk is, ben je met dat hoge IQ weinig. Maar u herkent het vast zelf, het informatiebombardement is moeilijk te stoppen en we worden telkens meegesleurd door allerlei nieuwe prikkels, ver weg van onze prioriteiten.

Onze prioriteiten vergelijk ik graag met olifanten. Excuus voor de dierentuin, dames en heren, maar ik deel graag een metafoor met u die al vele jaren bij onze klanten tot de verbeelding spreekt:

Wanneer je jaagt op een olifant, laat je niet afleiden door de konijnen. De olifant staat voor een prioriteit; die vergt 100 procent focus, die moet je najagen. De konijnen staan voor de waan van de dag. Ik kan niet exact inschatten wat uw konijnen zijn, maar voor mij zijn dat mails, telefoontjes, collega's die even iets aan me vragen maar me helemaal uit mijn focus halen. Met wat starten we doorgaans onze werkdag? We openen ons **konijnenhok**, de email-inbox of een variant erop. En daar springen ze uit, in allerlei varianten. We denken: "Laat ik daar maar mee starten". Dan heb ik deze en deze persoon getoond dat ik aan het werk ben, en dit en dit gedelegeerd. Van onze to-do lijst regelen we de kleine to-do's eerst, want dan kan je die tenminste al afchecken.

Dus met dat frisse hoofd dat in de ochtend nog vol energie zit, jagen we konijnen na. Probleem is dat de olifant op onze to-lijst blijft staan, en dat geeft uiteraard stress, maar nog veel belangrijker: we hebben die olifant nodig om ons bevlogen en energiek te voelen, om betekenis te ervaren in ons leven. Toegegeven, soms is een *konijnendag* noodzakelijk, maar u weet hoe we naar huis keren, moe en niet voldaan. Dat is van tijd tot tijd wel ok, maar niet 5 dagen per week, 45 weken per jaar. Het klinkt misschien gek, maar ik schat in dat veel van de **burn-out** cases vandaag worden veroorzaakt omdat mensen alleen nog maar konijnen najagen en uiteindelijk alleen nog maar konijnen *kunnen* najagen. Ik schat in dat veel van de **depressieve gevoelens bij jongeren** worden veroorzaakt omdat ze enkel nog konijnen vastpakken; de **chimpansee in ons is immers dol op konijntjes**. Het creëert een **oppervlakkig leven** bij elk van ons; we hebben die olifanten meer dan ooit nodig om onze uniek menselijke kwaliteiten te laten prevaleren.

Is het al zo laat? Kent u dat, dames en heren, u bent bezig met een taak en u wordt meegesleurd op een golf van focus. U geraakt de tijd kwijt en bent helemaal geconcentreerd op die ene taak. U ervaart geen enkele afleiding. U duldt geen enkele afleiding. En... in dat eigenste moment... krijgt u een berg werk afgerond waar u normaal dagen voor nodig heeft. Dat gevoel van zogenaamde **flow** is geweldig, toch? Wetenschappelijk onderzoek toont aan dat mensen die vaak flow ervaren aanzienlijk gelukkiger zijn. En ook hun omgeving ervaart een positief effect: zowel op het werk als thuis geven hun naasten aan dat ze een zeer positieve impact hebben op het samenzijn. Maar het meest fascinerende vind ik de studies die tonen dat mensen die vaak flow ervaren significant minder worden gediagnosticeerd met diverse kankers. **Flow lijkt ons toegang te geven tot een directe impact op onze gezondheid, mentaal en fysiek.**

Ik hoef het u niet te vertellen, wanneer we een goed boek vastpakken is de kans aanzienlijk dat we die flow ervaren. Meegesleurd worden in het verhaal en de tijd helemaal uit het oog verliezen. Nu het **lezen van boeken eerder een luxe** is geworden voor ons volwassenen en ook kinderen op school steeds minder die flow lijken te ervaren, wordt het alleen maar *belangrijker* om tijd en ruimte te maken voor *lezen*. Het wordt alleen maar *urgenter* om te **investeren in ons brein, in focus en in concentratie**. Net door het lezen van boeken kunnen wij de mens in ons brein trainen, en de chimpansee naar de achtergrond duwen, daar waar hij hoort.

Wanneer we de mens in ons meer ruimte zullen geven, komen er terug kwaliteiten naar boven die ons uniek maken als mens. In mijn recentste boek noem ik dat **Authentieke Intelligentie**: we hebben als mens uniek menselijke kwaliteiten die ons onderscheiden van de robots. Kwaliteiten die ervoor zorgen dat wij onmisbaar zijn in de toekomst van werk. Kwaliteiten die we bij onszelf en onze jongeren dringend moeten verder ontwikkelen. Zeker in tijden van digitalisering, hebben we er baat bij om die trager denkende, reflecterende mens de hoofdrol te geven. Een snelle, maar minder verstandige chimpansee zal immers nooit in staat zijn een robot te verslaan. Maar een creatieve, intelligente, denkende mens wel.

In welke mate maken we bewust ruimte voor verbeelding? In scholen en bibliotheken zie ik hier en daar mooie initiatieven, maar we zijn er nog niet. Ook op de bedrijfsvloer hoor ik steevast hetzelfde geluid: “Met een creatieveling weet ik geen blijf”, aldus de manager. “Daar kan ik de omzet niet mee realiseren!” Dit alles is best een vreemde vaststelling als je bedenkt dat de meeste futurologen het erover eens zijn dat **creativiteit -en dus verbeelding- de onderscheidende eigenschap wordt in de toekomst**. Als alle repetitieve en uitvoerende taken kunnen worden overgelaten aan artificiële intelligentie, dan blijft er voor de mens niets meer over dan het scheppen en herscheppen van de wereld. Op de arbeidsmarkt zouden dan met name de creatieve banen over blijven.

Vandaag is het immers niet meer Ik denk dus ik ben, maar ik verbeeld dus ik ben.
Ik kom dadelijk terug op de rol van lezen in verbeelding, maar eerst even naar Harvard University.

Daar legden in 2017 onderzoekers 168 kunstenaars onder de scanner terwijl ze door hun creatief proces gingen. En eindelijk liet ze zichzelf zien voor wie ze was: creativiteit. Niet als een hersenhelft die oplicht, niet als apart deel van je persoonlijkheid, maar als een activiteit. **Het moment waarop de sluizen van je brein zich volledig openen.**

**Vandaag is het niet
meer
Ik denk dus ik ben,
maar
ik verbeeld dus ik ben.**

Creativiteit is met andere woorden niet gelinkt aan één netwerk in het bijzonder, maar wel aan de mogelijkheid om connecties te leggen tussen verschillende netwerken. Het meest actief tijdens het moment van creatie zijn de hersendelen die gelinkt worden aan dagdromen (het archiverende brein), het executieve brein (waar focus zit) en het saliëntienetwerk (dat vooral instaat voor het detecteren van stimuli uit de omgeving). Dit zijn met andere woorden drie totaal verschillende hersendelen. Het geheim van creativiteit... zit hem dus in de verbinding tussen die hersendelen.

Kan je je hersenen zodanig trainen dat je de sluizen op het juiste moment kan open stellen? Ja!

Het moment van inzicht, de eureka, de halleluja, daar moet je naar op zoek. Je brein zo leiden dat je *daar* uitkomt. De sluizen gaan nu eenmaal niet open op bevel. Die spier moet je trainen!

Dat betekent dat je de chimpansee naar de achtergrond duwt en observeert wat er in je mensenbrein zich afspeelt. Wanneer je weinig prikkels toelaat, zijn we in staat om ons hoofd even te laten waaien. Even te lummelen. Dan komen de goede ideeën naar boven. Dan ontstaat creativiteit. Gewoon even gaan zitten en een goed boek erbij nemen. *Dan* ontstaat verbeelding. *Dan* ontstaat leesplezier. **Wanneer we lezen, volgt de geest zijn eigen weg.** Alle netwerken die actief zijn tijdens creativiteit worden tijdens het lezen gestimuleerd.

Dit geldt trouwens niet alleen voor fictieboeken, maar evenzeer voor non-fictie. Zo kan ik ervan genieten om het gedachtegoed van Yuval Noah Harari te contrasteren met dat van andere geleerden zoals Daniel Kahneman. Vanuit een helicopterview zoveel mogelijk hun ideeën over de mens lezen en dan mijn eigen realiteit van de wereld creëren, op dat moment... dat mijn eigen sluizen open gaan.

Die helikopter view noem ik trouwens liever de **Grote Glazen Lift**. Geïnspireerd door een boek uit mijn jeugd van Roald Dahl, *Sjakie en de Grote Glazen Lift*, gebruik ik deze metafoor graag om duidelijk te maken dat het er in essentie op neer komt dat hoe meer je zelf verwijderd bent van iets, hoe meer je in staat zal zijn het grotere geheel eromheen te zien. Dat maakt ons als mens uniek. Dit **abstract denken zal in de toekomst alleen maar belangrijker worden**. Niet alleen omdat het ons onderscheidt van robots, maar ook omdat het ons controle geeft over die computers.

Het goede nieuws is dat deze Grote Glazen Lift al in uw hoofd zit. De kunst is om zelf, bewust uw Grote Glazen Lift te besturen en te bepalen op welke verdieping u uitstapt.

Zo kan u bijvoorbeeld de lift op en neer laten bewegen in de tijd door u situaties in de toekomst zo levendig mogelijk in te beelden. Wanneer u projecten plant, zitten we meestal te hoog in de lucht om alles te overzien en moeten we de lift gebruiken om af te dalen. Eens u midden in het proces zit, kan het omgekeerde ook het geval zijn. Als u er te diep in zit, zodat u door de bomen het bos niet meer ziet, kan u de lift beter een paar verdiepingen doen stijgen.

Lezen stelt ons in staat om telkenmale onze Grote Glazen Lift te besturen, en **vanuit een aangereikte tekst een eigen perceptie** te creëren. Die is voor elk individu anders en net *dat* maakt lezen zo prachtig. Zelfs bij iemand die blijft volhouden dat hij niet creatief is, kan een boek verbeelding ontlokken. Kan een boek de sluizen doen opengaan. Kan een boek je brein trainen om abstract te denken.

Nu digitalisering ons naar een toekomst drijft waarin vooral de creatieve beroepen over blijven, wordt het dus hoog tijd dat we dit creatief kapitaal ook verzilveren. **Een authentiek intelligent persoon cultiveert het vermogen om abstract te denken, om creatief te zijn, om continu te leren, om te lezen en vandaaruit te verbeelden.**

Ik neem u graag nog even mee in de Grote Glazen Lift. Dames en heren, we zitten op een uniek moment, een unieke kans waar wij ons als mens verder kunnen ontwikkelen, net omwille van de technologie de mogelijkheid krijgen om ons te focussen op datgene dat ons uniek maakt. En daar hoort lezen zeker bij. Kinderen zijn ons mentaal kapitaal van de toekomst en zowel het beleid als scholen en bibliotheken hebben er alle belang bij om al vroeg te investeren in dat kapitaal. En een mindset te creëren van levenslang, zelfgemotiveerd leren. Ook in onze bedrijven is het van belang dat leiders opstaan en prioriteit geven aan het unieke in ons als mens.

Het vergt **een mindset die JA EN! roept**, om het verschil te maken. En dat betekent in de allereerste plaats voor iedereen zelf eigenaarschap opnemen. Laten we vandaag in *Ja en* denken en niet in *ja maar*, niet blijven hangen in polariserende details, maar met onze neuzen -en breinen- vooruit om leesbevordering en leesplezier prioriteit te geven in diverse omgevingen, op het werk, in scholen, in bibliotheken, in communities in stad en gemeente.

U bent een divers publiek vandaag, elk van u heeft in zijn of haar omgeving de **verantwoordelijkheid om kleine stapjes te maken**, voldoende op en neer te gaan in uw eigen Grote Glazen Lift en impact te maken waar mogelijk. Ik als **ondernemer** van het bedrijf Better Minds at Work startte zo recent met mijn team een vzw, **Better Minds at School**. Met de kennis die we in ons team hebben trachten we leerlingen en leerkrachten zoveel mogelijk te inspireren over het trainen van het brein en de impact ervan op geluk en succes. Maar ook als **moeder** probeer ik mijn dochters van 4 en 5 de **passie voor lezen al van jong af aan over te dragen**. Welke rollen kan u allemaal oppakken? En wat is uw eerste stap in elke rol?

Dames en heren, de meesten van u werken in een landschap met een groot maatschappelijk engagement maar met beperkte middelen en mensen. Desalniettemin, durf keuzes maken en te kiezen voor duurzame trajecten en samenwerkingen. **Durf over grenzen heen te kijken**. Vandaag krijgt dit congres de erkenning van het Ministerie van Cultuur in de aanwezigheid van Minister Jambon, maar **lezen is iets dat het gros van de ministeries aanbelangt**, denk maar aan Onderwijs, Sociale Zaken en Volksgezondheid, én ook Economie. **Laten we over alle grenzen heen, het lezen van een boek als een olifant behandelen!**

Elke Geraerts (2019). *Authentieke Intelligentie*. Prometheus.

Meer weten over Better Minds at School? www.bettermindsatschool.com

Toegang tot mijn konijnenhok: elke@bettermindsatwork.com

Foto's: Michiel Devijver

